

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
Харківський національний педагогічний університет  
імені Г. С. Сковороди  
Інститут післядипломної освіти

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія  
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені  
Н. В. Остроградського

**УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ  
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО  
РОЗВИТКУ ОСВІТИ**

*Матеріали Всеукраїнської  
науково-практичної конференції  
(20 квітня 2016 року)  
I частина*

**Харків - 2016**

рольових ігор, використовувати цей метод потрібно не занадто часто, оскільки тоді він буде знівельований. Доцільно поєднувати рольові ігри з іншими методами навчання.

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Ділова гра дозволяє вирішувати різноманітні завдання, вона є як формою, так і методом навчання й одночасно наповнена певним змістом. У ході гри реалізують прямі та непрямі цілі. Значимість прямих цілей — вирішення певних завдань — відступає перед значимістю цілей латентних. Таким чином, гру використовують як у плані активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, так і в плані визначення підходів, варіантів і технологій вирішення професійних завдань. Відповідно до нових завдань вищої школи у зв'язку із прийняттям Закону України «Про вищу освіту» перспективним є подальше розроблення сучасних методик і технологій навчання.

### Література

1. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике : обучение на основе исследования игры и дискуссии / М. В. Кларин. — Рига, «Эксперимент», 2007. — 327 с.
2. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : Монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.; За ред. С. О. Сисоєвої. — К. : ВПОР, 2001. — 502 с.
3. Яворська Ж. Ділові ігри та їх роль у підготовці сучасних фахівців / Ж. Яворська // Вісник Львівського Університету. — 2005. — Вип. 19. — С. 241–246.
4. Хлебнікова Т. М. Ділова гра як метод активного навчання педагога : навч.-метод. посібник / Т. М. Хлебнікова. — Х. : Основа, 2002. — 80 с.

*В статье рассмотрены вопросы использования деловых игр с целью активизации учебно-познавательной деятельности студентов, предложены разработанные варианты дидактических игр.*

**Ключевые слова:** деловая игра, функции деловых игр, компоненты структуры игровой деятельности, спонтанные деловые игры, ролевая игра.

*In this article the matters of use of business games with the aim of activation of learning and cognitive activity of the students are discussed, designed variations of didactic games are offered.*

**Keywords:** business game, business games functions, components of game activity structure, spontaneous business games, role-playing game.

УДК 159.9

## ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Цемма В. О.

*У статті розкрито основні теоретичні підходи до визначення психологічного благополуччя особистості, викладено історію досліджень та*

визначено на основі їхнього аналізу основи для подальших емпіричних експериментів.

**Ключові слова:** психологічне благополуччя, підходи до дослідження психологічного благополуччя особистості, щастя, задоволеність життям.

**Постановка проблеми.** Проблема психологічного благополуччя особистості є однією з фундаментальних в психології. Тому інтерес до неї зберігається впродовж всієї історії психологічної науки.

Під психологічним благополуччям вбачається стан, що не пов'язаний з переживанням стресу або з певним особистісним чи професійним погіршенням. Психологічне благополуччя є результатом переживання особистістю успіхів чи досягнень у професійній реалізації, гармонії у особистому житті, реалізацією особистістю власного потенціалу, самопізнання тощо.

Вивчення психологічного благополуччя особистості стає особливо затребуваним на сучасному етапі розвитку суспільства. Соціально-економічні, політичні, культурні зміни, демократизація сучасного суспільства, породжують нові вимоги до кожної людини. Дуже часто це призводить до психологічної нестабільності особистості та незадоволеності власним життям. Тому вивчення аспектів психологічного благополуччя відіграє дуже важливу роль у будівництві процвітаючого суспільства.

**Мета статті** – здійснити теоретичний аналіз підходів до дослідження психологічного благополуччя особистості та визначити основи для подальших емпіричних експериментів.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідження психологічного благополуччя мають свою передісторію. На рубежі XX та XXI ст. у коло актуальних питань психології увійшло поняття позитивного психологічного функціонування особистості. Наприкінці 70-х рр. XX ст. поступово починаються, а з початку 90-х рр. активізуються наукові дослідження таких проблем як задоволеність життям, щастя, оптимальне функціонування, внутрішня автономна мотивація, осмисленість життя, оптимізм, життєві цілі. Але дані дослідження були досить розрізненими, поки в 1997 р. не був проголошений новий лозунг позитивної психології – науки про досягнення щастя. Засновниками позитивної психології стали М. Seligman та М. Csikszentmihaly. Автори обґрунтовували необхідність перенесення акценту з негативних та проблемних аспектів людського існування на позитивні та сильні сторони, не пориваючи при цьому з науковою методологією. Саме такий підхід вимагав введення нового поняття, яке б характеризувало ступінь позитивного функціонування особистості та ступінь задоволеності людини собою та своїм життям. Таким поняттям виступило психологічне благополуччя особистості.

Д. Kahneman визначив гедоністичну психологію як дослідження того, що робить життя приємним чи неприємним. Представниками гедоністичної парадигми виступають N. Bradburn та E. Diener. У кінці 60-х рр. XX ст. N. Bradburn вводить поняття «психологічне благополуччя» та ототожнює його з суб'єктивним відчуттям щастя і загальною задоволеністю життям [5, с. 96]. В основу своєї концепції N. Bradburn поклав відмінність між позитивними і

негативними афектами та визначив психологічне благополуччя як баланс між ними. Подальший розвиток проблеми психологічного благополуччя особистості пов'язаний із концепцією Е. Diener. Автор вводить поняття «суб'єктивне благополуччя», яке з його точки зору, відображає суб'єктивне ставлення особистості до свого життя [6]. Дослідник підіймає важливе питання про структуру суб'єктивного благополуччя. Е. Diener, посилаючись на роботи F. M. Andrews та S. B. Withey, пропонує трьохкомпонентну структуру суб'єктивного благополуччя, до складу якого входить задоволеність життям, позитивний та негативний афект [6]. Таким чином, суб'єктивне благополуччя складається з когнітивної оцінки задоволеності різними сферами життя та емоційного аспекту (негативний чи позитивний афект).

Іншою течією першої групи підходів є евдемоністичний підхід. Його основою є постулат про те, що особистісне зростання – це головний і найбільш необхідний аспект психологічного благополуччя особистості. Такий підхід представлений у працях А.Вотермена, А.Кроніка та ін. Умовою психологічного благополуччя в евдемоністичному підході вважають добродієсне життя, виявлення та реалізацію справжнього Я, здатність відповідати на екзистенційні життєві виклики, самоактуалізацію й особистісне зростання. Психологічне благополуччя розглядають як форму переживання повноти буття, що пов'язана із самореалізацією особистості, а складні життєві випробування й переживання виступають базою для життєвої творчості особистості, для більш глибокого осмислення життя, переоцінки цінностей та усвідомлення власних цілей [3].

Протягом останніх років з'явилася тенденція об'єднувати гедоністичний та евдемоністичний погляди на проблему психологічного благополуччя. Даний підхід реалізується у концепції R. Ryan і Е. Deci стосовно теорії самодетермінації та у роботах тих дослідників, які наслідують дану модель психологічного благополуччя. Зокрема, дана теорія постулює три основні психологічні потреби людини: автономія, компетентність та зв'язки з іншими. Ці потреби мають важливе значення для психологічного зростання особистості. Теорія самодетермінації стверджує, що задоволення основних психологічних потреб сприяє суб'єктивному благополуччю, а також евдемоністичному благополуччю особистості [6].

Розглянемо третю групу підходів до феномену «психологічного благополуччя» на базі психофізіологічного збереження функцій. В основі ідей цієї групи – ідея про те, що генетичні фактори також можуть пояснювати індивідуальні особливості в переживанні психологічного благополуччя. Це теорії Е.Дісі, Р.Раяна, К.Фредеріка [6]. На очевидності зв'язку між фізичним здоров'ям і психологічним благополуччям наголошують Р.Раян, Е.Дісі, а також сучасні дослідники. Учені вважають, що ті функціональні обмеження, які викликає хвороба, зазвичай обмежують можливості людини в повноцінному задоволенні життям. Розвиваючи ідею зв'язку між фізичним здоров'ям і психологічним благополуччям, такі вчені, як Р.Раян і К.Фредерік [6] установили, що індикатором психологічного благополуччя є суб'єктивна життєздатність особистості. Автори дійшли висновку, що вона співвідноситься не лише з певними шкалами психологічного благополуччя (зокрема, такими, як

автономія й позитивні стосунки з оточенням), а й фізичними симптомами організму.

Четвертий підхід до розгляду психологічного благополуччя представлений у працях П.Фесенка та Т.Шевеленкової. Учені обґрунтовують психологічне благополуччя як складне цілісне переживання, що виявляється в суб'єктивному відчутті задоволеності собою і власним життям, а також пов'язане з базовими людськими цінностями та потребами. Акцент у цьому підході здійснено на суб'єктивній оцінці людиною власних переживань, що схоже до розуміння суб'єктивного благополуччя Е.Дінером, а також різних аспектах позитивного функціонування особистості, поданих у роботах К.Ріфф. У працях Т.Шевеленкової, П.Фесенка психологічне благополуччя представлено як конструкт, який відображає актуальні та потенційні аспекти життя особистості. Структури актуального й ідеального психологічного благополуччя відрізняються між собою. Для актуального психологічного благополуччя найбільшого значення набувають такі компоненти, як: «особистісний ріст», «позитивні взаємини з навколишніми» і «мета в житті». Ідеальне психологічне благополуччя, на думку П.Фесенка, найбільш пов'язане з розвитком самоприйняття, здатністю встановлювати й підтримувати довірливі взаємини з іншими, наявністю в житті цілей і вмінням їх ефективно реалізовувати [3].

Отже сильними сторонами цієї групи є системність у вивченні психологічного благополуччя, урахування суб'єктивності, стійкості та цілісності особистісних переживань, узгодженості процесів збереження внутрішньої гармонії, а також розвитку та реалізації особистості.

Бонивелл І. вважає, що поняття «суб'єктивне благополуччя» (subjective well-being - SWB) використовується в науковій літературі як заміник терміна «щастя». Воно співвідноситься з тим, як люди оцінюють своє власне життя в термінах когнітивних і афективних пояснень, і може бути виражено наступним чином:

$$SWB = \text{задоволеність життям} + \text{афект}$$

Перша, когнітивна частина суб'єктивного благополуччя виражається в задоволеності життям (satisfaction with life - SWL). Задоволеність життям відображає оцінку людиною її власного життя. Афект являє собою емоційну сторону SWB. Поняття афекту включає в себе як позитивні, так і негативні емоції і стани, пов'язані з нашим повсякденним досвідом [1, с. 51].

У понятті «щастя» поєднується певна сукупність ідеалів (еталонів) людського життя. З цими ідеалами порівнюють власне життя, життя інших людей, життя абстрактної людини. Щастя постає як цінність, яка має особливу значущість, тобто як цінність, що стоїть над іншими цінностями.

Аналіз філософської та психологічної літератури засвідчив, що феномен «щастя» належить значною мірою екзистенціальному аспектові буття особистості, сприйняттю і розумінню світу людини і природи загалом. У самому цьому понятті сховано багато протиріч.

Відчуття щастя не можна визначити як мету, до якої людина прагне, це радше просто супутнє явище, яке супроводжує досягнення мети [2].

Цінності щастя включають в себе найрізніші за змістом і предметної спрямованістю життєві блага і духовно-моральні орієнтації. Але є деякі статеві відмінності в назві факторів, від яких залежить уявлення про щастя. Любов, сім'я, радість і сенс життя для жінок мають більше значення, ніж для чоловіків. Для чоловіків же більше значення мають такі фактори, як доля, везіння, спрямованість у незвідане, гострота боротьби і радість здобутої перемоги. Характерно, що більшість опитаних вважали, що жінки частіше нещасні, ніж чоловіки (співвідношення 72% до 28%). Відповідає цьому і те, що щасливих частіше бачать серед жінок, ніж серед чоловіків. У той же час за самооцінками жінки вважають себе більш щасливими і задоволеними життям, ніж чоловіки. Складність розуміння феномену щастя полягає і в тому, що цим словом позначається і негайна радість людини (так зване «вершинне переживання» - короткочасне відчуття безмежного щастя і повноти життя, наприклад щасливу мить перемоги). Чим частіше у людини виникають ці одномоментні радості, тим щасливішим він себе вважає [4].

Важливо відмітити, що всі підходи до психологічного благополуччя певною мірою включатимуть характеристики один одного.

Таким чином, на відчуття благополуччя (або неблагополуччя) впливають різні аспекти буття людини, у ньому злито багато особливостей ставлення людини до себе і навколишнього світу. Благополуччя особистості має кілька складових.

*Соціальне благополуччя* - це задоволеність особистості своїм соціальним статусом і актуальним станом суспільства, до якого особистість себе зараховує. Це також задоволеність міжособистісними зв'язками, статусом у мікросоціальному оточенні, а також почуття спільності (у розумінні А. Адлера) тощо.

*Духовне благополуччя* - відчуття причетності до духовної культури суспільства, усвідомлення можливості долучатися до багатств духовної культури (вгамувати духовний голод), просування в розумінні сутності і призначення людини, усвідомлення й переживання сенсу свого життя.

*Фізичне (тілесне) благополуччя* - гарне фізичне самопочуття, тілесний комфорт, який задовольняє індивіда, фізичний тонус.

*Матеріальне благополуччя* - задоволеність матеріальним аспектом свого існування (житло, харчування, відпочинок тощо), стабільністю матеріального статку.

*Психологічне благополуччя (душевний комфорт)* - узгодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги. Психологічне благополуччя більш стійке у разі гармонії особистості.

Усі перераховані складові тісно взаємозалежні та впливають одна на одну. Зарахування багатьох феноменів до тих чи інших складових благополуччя досить умовне.

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Одержані результати теоретичного дослідження сприяють поглибленому розумінню змісту поняття «психологічне благополуччя особистості». Отже, у даній роботі вважається за необхідне обрати комплексний підхід до дослідження

психологічного благополуччя. Поряд з урахуванням психофізіологічних чинників акцент все-таки здійснюємо на творчій ролі особистості у власному життєтворенні та почутті психологічного благополуччя. Планується розглядання психологічного благополуччя як відносно стійкого, цілісного суб'єктивного переживання, базою для якого є рефлексивна позиція особистості та глибокий внутрішній аналіз власного життєвого шляху.

У результаті теоретичного аналізу було встановлено, що феномен психологічного благополуччя особистості розглядається, як результат переживання особистістю гармонії в особистому житті, пізнання особистістю власного потенціалу, успіхів чи досягнень у професійній реалізації. Термін «психологічне благополуччя» позначає стан єдності зовнішніх (об'єктивних) та внутрішніх (суб'єктивних) умов процесу становлення особистості: позитивного ставлення до себе і свого минулого життя; наявності цілей і занять, що надають життю сенс; здатності виконувати вимоги повсякденного життя; відчуття безперервного розвитку і самореалізації; відносин з іншими, пронизаних турботою і довірою; здатності дотримуватись власних переконань.

У подальших дослідженнях особливий акцент планується зробити на визначенні впливу сімейного статусу та гендерних особливостей на психічне благополуччя особистості.

Д. Фрідман вивчав фактори, що впливають на сприйняття щастя. Виявилося, що подружні пари вважають себе щасливішими, ніж холостяки або неодружені пари, які живуть разом. Крім того, є деякі статеві відмінності в назві факторів, від яких залежить уявлення про щастя. Любов, сім'я, радість і сенс життя для жінок мають більше значення, ніж для чоловіків. Для чоловіків же більше значення мають такі фактори, як доля, везіння, спрямованість у незвідане, гострота боротьби і радість здобутої перемоги [4]. Слід зазначити, що результати даного теоретичного аналізу підходів до дослідження психологічного благополуччя особистості допомагають визначити основи для подальших емпіричних експериментів.

### Література

1. Бонивелл И. Ключи к благополучию: Что может позитивная психология / И Бонивелл / Пер. с англ. М. Бабиной. — М.: Время, 2009. — 192 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник.- 2-ге видан., випр. і доп / М.Й.Варій. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с.
3. Гринів О. Аналіз підходів до дослідження психологічного благополуччя особистості [Електронний ресурс] /О.Гринів // Соціальна психологія: електронний науковий журнал – 2014. – № 19 (1). – Режим доступу: <http://www.journals.pu.if.ua/index.php/psp/article/view/284>
4. Ильин Е. П. Эмоции и чувства /Е.П.Ильин. — СПб: Питер, 2001. — 752 с:
5. Bradburn N.M. The Structure of Psychological Well-Being / N.M. Bradburn. — Aldine: Chicago. — 1969. — 318 p.

6. Ryan R.M., Deci E.L. On happiness and human potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being / R.M. Ryan, E.L. Deci // Annual Reviews Psychol. – 2001. – № 52. – pp. 141–166.

*В статтє раскрыто основные теоретические подходы к определению психологического благополучия личности, изложена история исследований и определены на основе их анализа основы для дальнейших эмпирических экспериментов.*

**Ключевые слова:** психологическое благополучие, подходы к исследованию психологического благополучия личности, счастье, удовлетворенность жизнью.

*The article discovers the basic theoretical approaches for determination psychological well-being of personality, is set out history of these researches and it's determined the next empirical research based on the analysis.*

**Key words:** psychological well-being, approaches to the study of psychological well-being of the person, happiness, life satisfaction.

УДК 371

## МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Цигулева О. В.

*У статті теоретично обґрунтовано особливості моніторингу якості навчально-виховного процесу, визначено засоби та шляхи його вдосконалення.*

**Ключові слова:** управління навчально-виховним процесом, якість освіти, моніторинг, кваліметрія, інформаційно-комунікативні технології.

**Постановка проблеми.** Якісна освіта громадян – запорука успішного розвитку кожної країни. У Законі України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2021 років чітко визначено, що одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу.

Тому на сучасному етапі управління освітнім процесом у навчальному закладі моніторинг є один із засобів підвищення якості навчально-виховного процесу, а проведення його вимагає від керівника оволодіння сучасними механізмами діагностики, удосконалення технології його проведення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Як свідчить аналіз наукової літератури, загальні питання управління навчальними закладами розкриваються в працях Ю. Бабанського, Є. Березняка, В. Григораша, Г. Єльнікової, С. Калашнікової, В. Луначика, О. Мармази, Н. Островерхової, В. Пекельної, М. Поташника, М. Фіцули, Є. Хрикова, Р. Черновол-Ткаченко та інших науковців.

Наукові основи управління навчально-виховним процесом розглядали В. Бондар, Н. Вербицька, Т. Рябченко, Т. Хлебнікова, Т. Шамова та інші.